

PREDROMANTIKA

- NASTANEK POJMA

Nastal je na podlagi že izdelanega pojma romantika na začetku 20. st. Pojem so ločili od romantike, ker so se zametki romantike ponekod začeli že v 18. st. kot nasprotje klasicizmu > oživljenje gotike, baladno pesništvo, poezija narave...

Prvič se pojem pojavi 1910 v francoski literarni vedi, okrog 1930 preide v mednarodno rabo.

Daniel Mornet (izvore išče pri Rousseauju v 18. st., romantiko 18. st. – kot je poimenoval PR, pa obravnava kot nasprotje klasicizmu in vladajočemu racionalizmu > zmaga čustev in globoko občutje narave)

Mongold (nadaljuje Mornetovo teorijo in gre globlje > predromantiko vidi kot duhovno revolucijo = obnovitev čustva, sentimentalnih občutij in afektov)

Paul Van Tieghem

- širša, bolj sistematična podoba pojma > razširi ga tudi na druge evropske literature in mu da namesto psihološke literarno-zgodovinsko podlago = tradicionalno pojmovanje PR;
- opredelil je pojem ossianizma kot začetek PR.
- za PR avtorje pravi, da so delno klasicisti in delno usmerjeni v PR > Percy, Macpherson, Rousseau, poezija grobov in noči...
- o tem, ali gre za smer ali za obdobje, pa govori kasneje > zanj je predromantika predvsem zaporedje pojavov, avtorjev in del, ki so se ločevali od klasicizma. Ko govori o razmerju PR do romantike, razlaga, da je PR le smer, ki je enako nagnjena nazaj in naprej > torej h klasicizmu in romantiki
- **historični oris PR:**
  - o ANGLIJA: PR avtorji so najzgodnejši: **Thomson** > opisna poezija narave, **Young** > poezija grobov in noči, **Richardson** > sentimentalni roman (Pamela, Sir Charles Grandison, Pamela), **Macpherson** > začetnik ossianizma
  - o NEMČIJA: **Lessing, von Kleist, Hamann, Günther..., Klopstock, Bürger, Herder, Goethe, Schiller**
  - o FRANCIJA: Rousseau, Diderot... Odpor klasicizma je v Franciji največji, zato je PR avtorjev malo
  - o PR spremeni predvsem vsebino evropske literature, ne pa formo – to stori šele romantika > drugod po Evropi PR ni tako vidna, razen delno v Švici in na Finskem
- **ahistorični oris PR: (teme, ideje, forme)**
- **ČUSTVO:** v klasicizmu se je moralo čustvo racionalizirati (ker prevlada razum), da bi lahko služilo vzgoji in poboljšanju človeka > iz literature izginje domišljija, spontanost, nered, nelogičnost > PR uveljavi **nove tipe čustvovanja** (še vedno priznava moralno vlogo čustev, česar v romantiki ni več; ljubezenska, prijateljska, družinska čustva, doživljaji ob opazovanju narave > ganljiva komedija, meščanska tragedija, drama, sentimentalni roman, grozljivi roman) Ravno v romanu se PR čustvenost stopnjuje do **lakrimizma** = čezmerna sentimentalnost; narava postane v nasprotju s klasicizmom nazorna, konkretna in barvita > opisna poezija narave; PR vpelje v literaturo konkretno naravo po zunanji slikovitosti kot po čustveni vsebini > oboje prevzame romantika; značilnost pa so tudi čustva upora, obupa in melanholije, to je protest zoper moralne in socialne predsodke > nezadovoljstvo z usodo, svetobolje = mal du siecle – tudi to prevzame romantika
- **NOVI LITERARNI IZVORI:** zavračanje klasicističnih norm, tj. grška in rimska antika > ne sicer v Danteju, španskih romancah in baroku, nemški in francoski srednjeveški poeziji, provansalskih trubadurskih pesmih... kot romantika, ampak v

germanski in keltski poeziji!!! Le-ta je ustrezala romantični domišljiji. Eden poglavitnih vzorcev so angleško-škotske balade v Percyjevi izdaji + Shakespeare (prevlada predvsem v nemški predromantiki)

- o **NOVE LITERARNE IDEJE**: nove ideje so hotele zrušiti veljavi sistem in klasicistične vzorce
- o negacija klasičnega okusa in pravil
- o ideja o vrnitvi k naravi
- o ideja o pravi poeziji (nujno je čustvo, magičnost, inspiracija, genialnost); formo pa oblikuje bolj romantika

Tradicionalno pojmovanje PR, ki se je začelo z Mornetom, poglobilo in razširilo z Van Tieghemom, je že od vsega začetka prodiralo v različne literarne vede (literarna zgodovina, primerjalna književnost), kjer pa je naletelo tudi na nekatere nejasnosti, kar se tiče avtorjev, periodizacije... Gre torej za prehodno obdobje, ki se nanaša na več drugih zgodovinskih in literarnih obdobjih. Pojem je tako doživel več kritik z upravičenostjo samega termina na znanstveni, metodološki in literarno-zgodovinski ravni > **A. Farinelli, F. Baldensperger, E. R. Curtius, U. Weisstein, Lukacs...** Van Tieghemu očitajo:

- splošnost pojmov > ni pojmovno-teoretične ravni, ampak navadna psihološka opredelitev
- njegovo zunanje, opisno razmerje do literarnega gradiva
- nizanje posameznih značilnosti > PR se spreminja v vsoto literarnih pojavov
- manjka osrednja os, osrednje načelo raziskave...
- PR se pri njem razume kot nasprotje klasicizmu, ne pa razsvetljenstvu, vendar PR ni mogoče obravnavati na isti ravni kot klasicizem (le-ta je motivno-tematski formalni pojem, ker se nanaša na antično knj. in ga je tako mogoče prenašati iz ene v drugo umetnostno-razvojno kulturo)
- Sentimentalizem prišteje k PR
- odnos barok/PR, ki je zelo težko opredeljiv zaradi istih elementov (čustveni patos, kult strasti, tematika smrti, minljivosti, grobov)

IDEOLOŠKI RAZLOGI ZA SPOR O PR:

-Nastanek pojma na zač. 20. st. je bil povezan z aktualnimi ideološkimi vprašanji takratne fr. lit. vede: nacionalistično ozračje, usmerjeno zoper nemško kulturo in vera v neločljivost fr. duha in klasične dobe > naravna reakcija na tako konservativno stališče je bilo prizadevanje liberalnih branilcev francoske romantike, kako dokazati njeno avtohtonost > termin romantika, posledično še predromantika!!!

NOVI POGLEDI NA PR

Pomembna vprašanja so razmerje PR do metafizike, transcendence, njeno razumevanje človeka, psihe in fizisa, subjektivnosti in objektivnosti...

Duhovno-zgodovinska struktura ima nekaj bistvenih tez:

- v primerjavi z razsvetljenstvom, ob katerem se razvije ne kot nasprotje ampak kot nova smer, je PR prva faza v razvoju novoveške evropske literature, ki izstopa iz klasične metafizike (nad človekom je objektivna nadsvetna transcendenca, ki je racionalno spoznavna) s pomočjo Kanta in Huma, le-to pa nadomešča agnosticizem; nova transcendenca je človekova lastna subjektivnost (empirična, psihična, telesna dejavnost), ne pa nekaj nadsubjektivnega!!! V tako ponotranjeni subjektivnosti ni več racionalno spoznavne transcendence > PR subjektivnost je avtonomna in svobodna
- percepcija se ne izvaja več z razumom in čutnostjo, ki sta po svoji naravi obrnjena navzven, ampak s čustvom, ki je obrnjeno navznoter (k subj. transcendenci)!!!

- v nasprotju z romantiko: subjektivnost v PR še ni do kraja avtonomna, kot je v romantiki, PR subjekt je še negotov in z mešanimi občutki sprejema svobodo > tragičen položaj; romantika podeli subjektivnosti pravo absolutnost
- med barokom in PR je bistvena razlika v obj./subj. transcendenci, ostala območja umetnostnega tipa so podobna + za barok je odločilno nasprotje med razumom/čutnostjo, za PR pa med notranjo subjektivnostjo človeka/zunanjim svetom družbe, zgodovine, morale

PR V LIRSKI IN EPSKI POEZIJI, PRIPOVEDNI PROZI IN DRAMATIKI

- Lirska poezija: novi pogledi izločajo opisno poezijo narave, idilično poezijo v prozi, poezijo grobov in noči (ki je blizu baroku)...
  - o sporni začetki:
    - **Gray: Elegija, napisana na vaškem pokopališču** (še ta tekst velja za PR zaradi novega pojmovanja subjektivnosti)
    - **James Macpherson: Ossianovi spevi**
  - o čista lirika PR se začne 1770 v Nemčiji:
  - o Klopstock: ode in himne
  - o Goethe: njegova doživljajska lirika, mladostne himne > viharšiška lirika
  - o Schiller in njegova filozofska lirika
  - o Burns: lirika, naslonjena na ljudsko folkloro
  - o Blake: mitična, preroška poezija > neurejen, spontan, svobodni zanos
- Epska poezija: **Goethe: Herman in Doroteja**
- Pripovedna proza:
  - o sentimentalni roman: _prehod označuje **Rousseau: Nova Heloiza** + **Goethe: Werther** (PR junak, ki avtonomnost svoje subjektivnosti sklene z zlomom in tragičnim propadom)
  - o grozljivi (črni, gotski) roman: Walpole, Reeve, Radcliffe, Lewis
  - o razvojni roman: prikazuje usodo junaka, postavljenega na avtonomno, svobodno subjektivnost in zato tudi izpostavljenega in prisiljenega v izbiranje med tragičnim zlomom v svetu ali prilagoditvijo nujnosti: Goethe: Učna leta Wilheima Maistra, Izbirne sorodnosti, Popotna leta Wilheima Maistra; ta tip romana se zaključi 1800 > Novalis postavi nasproti temu roman Heinrich von Ofterdingen (junak je že absolutni subjekt romantičnega tipa)
- Dramatika
  - o PR prevzame klasično tragedijo, meščansko tragedijo in dramo v prozi (Lessingova dramaturgija) in jo razširi na nove motive in teme, predvsem zgodovinske
  - o PR zavrže razsvetljensko satirično komedijo → tragikomedija, groteskna drama (junak doživi zlom zoper družbeni in politični obstoječi red)
  - o to se dogaja predvsem v viharšištvu; to je gibanje Sturm und Drang (PR subjekt je nosilec ideološkega upora zoper družbene forme, ki jih je razvrednotilo že razsvetljenstvo, vendar je subjekt spontan, dinamičen in nerazumen; razmerje do sveta je čustvo = doživljaj, na pa racionalna čutnost)
  - o **Goethe: Götz von Berlichingen, Egmont**
  - o **Goethe: Faust!!!** (tragedija o junaku, čigar tragično teženje k absolutnemu se lahko izpolni le v trenutku popolnega doživljanja kot obliki najvišje subjektivne samorealizacije; v njemu je mogoče prepoznati osrednji problem PTR subjektivizma, tj. pozicijo subjekta, osvobojenega vseh vezi obj. transcendence, ki mora zato absolutnost iskati v okvirih svojega subjektivnega

doživljanja sveta v obliki neprestanega napora, kar se konča z zlomom ali resigniranim pristankom)

- o **Klinger: Dvojčka, Vihar in zagon**
- o **Wagner: Detomorilka**
- o **Schiller: Razbojniki, Fiescova zarota v Genovi, Kovarstvo in ljubezen, Don Carlos**